

Zpráva z Letní školy Evropské asociace pedagogického výzkumu Linec/Salcburk, 10.–14. 7. 2017

Pro studenty a začínající výzkumníky se zdá být oblast pedagogického výzkumu tajemným místem plným otazníků, spleťtých cest a neprobádaných zákoutí. Proto pro ně Evropská asociace pedagogického výzkumu (European Educational Research Association, EERA) pořádá letní školy zaměřené na metody a metodologii v pedagogickém výzkumu, jejichž cílem je vést účastníky k hlubšímu přemýšlení o jejich výzkumných projektech, seznámit je s některými aktuálními tématy i vybranými metodami pedagogického výzkumu a vytvořit prostor pro navázání zahraničních kontaktů. V roce 2017 uspořádala letní metodologickou školu Univerzita Jana Keplera v Linci a pro 63 účastníků z 22 zemí připravila precizně zorganizovaný program přednášek a workshopů, který byl částečně realizován rovněž na půdě salcburské pobočky Spolkového institutu pro výzkum vzdělávání, inovace a rozvoj rakouského školství (Bundesinstitut für Bildungsforschung, Innovation und Entwicklung des österreichischen Schulwesens, BIFIE).

Letní škola byla určena především pro studenty na počátku doktorského studia. Proto byly dva půldenní workshopy věnovány diskusím o jejich výzkumných projektech v malých pracovních skupinách pod vedením zkušených badatelů nejen z hostitelské školy, ale i z dalších evropských univerzit (např. Angelika Paseka z Hamburku, George Head z Glasgowu nebo Sofia Marques da Silva z Porta, Českou republiku mezi tutory reprezentoval Petr Novotný z Masarykovy univerzity v Brně). Psychická zátěž během prezentací a diskusí v angličtině byla přímo úměrná náročnosti tutorů a tvrdosti jejich zpětné vazby, nicméně v duchu rčení „těžko na cvičišti, lehký na bojišti“ byl tento bod programu povětšinou vnímán jako nejpřínosnější část letní školy. Churchillovskou „krev, dřinu, slzy a pot“ pak mohli účastníci workshopů smýt v nedalekém Pleschinger See, které bylo v brzkých ranních i pozdních odpoledních hodinách vyhledávaným bonusem studijního pobytu.

Skupinové workshopy se střídaly s plenárními přednáškami, z nichž mohli účastníci načerpat cennou inspiraci z výzkumů realizovaných již etablovanými vědci. Sérii zahájil prezident asociace EERA prof. Theo Wubbels z Univerzity Utrecht prezentací nazvanou *Interpersonal relationships in education* s podtitulem *Teacher-student relationship*, v níž prezentoval svůj dlouholetý výzkum vycházející z interpersonální teorie osobnosti, která staví na dvoudimenzionálním modelu amerického psychologa T. Learyho. Skupina výzkumníků kolem Wubbelse upravila Learyho psychologický model pro účely výzkumu interakce učitele a žáků a vytvořila osmisektorový model

<https://doi.org/10.14712/23363177.2018.268>
www.orbisscholae.cz

144 interakčních charakteristik, jehož prostřednictvím lze definovat tzv. interakční styl učitele.¹ Tým prof. Wubbelse zjistil, že žáci vnímají jako „ideálního“ učitele, který je organizátor, pomáhající a chápající. Stejný soubor interakčních vlastností učitele pozitivně koreluje s dobrými výsledky učení žáků a stejný vzorec „ideálního učitele“ vyplynul i z výzkumů zaměřených například na vztah doktorandů a školitele, učitelů a ředitele nebo hudebníků a dirigenta. Profesor Wubbels dále účastníky letní školy seznámil se svým dotazníkem QTI (*Questionnaire on Teacher Interaction*) určeným k diagnostice učitelova interakčního stylu. Dotazník v současné době obsahuje 24–77 otázek a je přeložen do třiceti jazyků včetně češtiny. V závěrečné diskusi prof. Wubbels rovněž upozornil, že pedagogické fakulty by si měly být vědomy výzkumem podloženého faktu, že prvních deset minut setkání učitele s novou třídou zásadně určuje jeho vztah s žáky na několik týdnů dopředu, a měly by proto své studenty připravit tak, aby dokázali tento klíčový okamžik co nejlépe využít.

V další z plenárních přednášek představila Julia Gerick z Univerzity Hamburk různé možnosti výzkumu zaměřeného na problematiku digitálních médií ve výuce a učení. Velice zajímavý byl například pohled na dva nové způsoby výuky s využitím informačně-komunikačních technologií. První vybízí žáka k aktivnímu používání nových technologií a osvědčuje se především tehdy, když má každý žák k dispozici své vlastní zařízení, např. vlastní smartphone nebo školní tablet. Druhý proud usiluje o změnu v organizaci vyučování (tzv. *flipped/inverted classrooms*), kdy je ve třídě dostupný výukový materiál v digitální podobě a žáci si sami regulují výuku za asistence a podpory učitele. Kombinace obou způsobů hraje důležitou roli při propojování školních a mimoškolních vzdělávacích aktivit.

Velmi užitečnou součástí letní školy bylo setkání s editory, kde A. Paseka a G. Head na příkladu žurnálů *Zeitschrift für Bildungsforschung* a *Scottish Educational Review* vysvětlili, jaké nároky jsou kladeny na příspěvky zaslané do zahraničních časopisů a jak probíhá recenzní řízení.

Program nabídl rovněž tři paralelní metodologické workshopy, z nichž si účastníci mohli vybrat podle svých preferencí a potřeb. Christoph Helm z univerzity v Linci představil u nás dosud málo známou metodu analýzy sociálních sítí, která umožňuje zkoumat a graficky znázorňovat různé typy vazeb mezi jedinci například v rámci školní třídy. S. Marques da Silva poskytla během semináře věnovaného zakotvené teorii ucelený přehled relevantních metodologických postupů a nástrojů, vysvětlila rozdílné znaky Glaserova a Straussova pojetí a rovněž seznámila účastníky s praktickými zkušenostmi z vlastního výzkumu, včetně příkladu kódování v programu *Atlas.ti*. V třetím workshopu zaměřeném na ohniskové skupiny překvapila A. Paseka mnohé účastníky neobvyklou perspektivou, kdy se středem analýzy stal nikoli obsah, ale forma a dynamika vzájemných interakcí ve skupině.

Jeden den letní školy proběhl rovněž na půdě institutu BIFIE v Salcburku. Michael Bruneforth zde v první půli programu představil hlavní principy reformy systému vzdělávání v Rakousku směřující od kontroly vstupů k řízení vzdělávání na základě

¹ Českou odbornou veřejnost seznámili s Wubbelsovým modelem Mareš a Gavora (2004).

prokazatelných výstupů, orientaci na rozvíjení kompetencí a na rozšíření autonomie škol. Podrobněji se věnoval tvorbě kompetenčních modelů, závazných vzdělávacích standardů a mechanismu systémově uplatňované sumativní i formativní evaluace. Český posluchač se během prezentace nemohl ubránit dojmu, že reforma vzdělávacího systému, vycházejícího ze stejné tradice jako systém český, zde proběhla zřejmě výrazně úspěšněji než u nás, protože byla dobře promyšlená, průběžně evaluovaná a realizovaná systematicky.

Druhá půlka salcburského dne byla ve znamení tří paralelních workshopů, které se podrobněji zaměřily na vybraná témata související s reformami vzdělávání v Rakousku. Andrea Kulmhofer a Claudia Luger-Bazinger z institutu BIFIE představily, jak funguje sumativní a formativní hodnocení kompetencí žáků. Vysvětlily, že sumativní hodnocení, jehož výsledky jsou poskytovány žákům, učitelům, školám i zřizovatelům, je v Rakousku realizováno plošným standardizovaným testováním němčiny a matematiky ve 4. ročníku, dále němčiny, matematiky a angličtiny v 8. ročníku. Cílem tohoto hodnocení je monitorovat a zlepšovat systém vzdělávání. Formativní hodnocení je zajišťováno testováním vycházejícím ze stejných závazných standardů, nicméně testy si zde mohou učitelé individualizovat a okamžitě vyhodnocovat, přičemž výsledky zůstávají na úrovni třídy. Formativní testování je možné provádět ve 3., 5., 6., 7. a 9. ročníku a není povinné. Účastníci workshopu si dále měli možnost sami vyzkoušet formativní testování čtenářských kompetencí v angličtině pro 7. ročník.

Erich Svecnik a Maria Grillitsch seznámili účastníky s evaluačními výzkumy, jimiž BIFIE hodnotí úspěšnost reformy či pilotních projektů iniciovaných ministerstvem školství. Podrobněji popsali metodiku a výsledky tří nedávných výzkumů, z nichž jeden vyhodnocoval iniciativu *Kvalita školy ve všeobecném vzdělávání*, druhý inkluzi v pilotních regionech a třetí projekty na podporu přechodu mezi mateřskou a základní školou.

Ann C. George a Sophia Angerer věnovaly poslední ze salcburských workshopů vzdělávacím standardům, které jsou podle nich stále vnímány jako něco nového a příliš se neví, jak školy pracují s výsledky sumativních či formativních testů nebo jaké postoje k testům i k samotným standardům zaujímají různí aktéři působící ve vzdělávání. Bylo představeno několik výzkumů, které BIFIE na toto téma zrealizoval, a účastníci diskutovali o výzkumných otázkách a metodách, jimiž by mohly být položené otázky zodpovězeny.

Studijně a pracovně nabitý program byl obohacen o řadu neformálních aktivit, během nichž se účastníci seznámili se zajímavostmi a specifiky hostitelských měst. Linecký koláč (Linzer Torte) – chloub a symbol města Lince, který je nejstarší známou recepturou koláče na světě – se pak pro všechny stal sladkou tečkou a předal štafetu Masarykově univerzitě v Brně. Ta se pro červenec 2018 stává hostitelskou organizací příští Letní školy Evropské asociace pedagogického výzkumu a název dalšího ročníku zní již teď velmi slibně: *Kvalitativní a smíšené metody výzkumu: od návrhu k publikování*.

Mareš, J., & Gavora, P. (2004). Interpersonální styl učitelů: Teorie, diagnostika a výsledky výzkumů. *Pedagogika*, 54(2), 101–128.

Mgr. Eva Filipová
evifil@seznam.cz

Mgr. Jana Mužíková
jani.muzikova@seznam.cz

Mgr. Eva Potužníková
eva.potuznikova@centrum.cz